OCTAVIAN GORDON

Universitatea din Bucureşti
(România)

TRADUCERE SAU PARAFRAZĂ? PROBLEME DE TRANSPUNERE A ÎNŢELESURILOR DIN LIMBA SURSĂ (*e. g.* latina) ÎN LIMBA-ŢINTĂ (*e. g.* româna)*

1. **Argument**

Am început să răspund provocărilor traductologiei acum aproape opt ani, în vremea studenţiei, cînd nu înţelegeam de unde atîta lentoare în demersul meu de traducere a unui autor de limbă greacă sau latină în limba română. Priveam cu pătimaşă invidie la mulţi dintre colegii mei de facultate, cărora le ajungea un singur ceas pentru a-şi pregăti traducerea pentru a doua zi, în timp ce mie îmi erau necesare cel puţin două-trei ceasuri pentru aceeaşi cantitate de text. Mai mult, ei ajungeau repede la comentarii subtile ale textului citit şi „tradus", în timp ce eu încă răsfoiam dicţionarele şi sfredeleam cu gîndul compartimentele cele mai adînci ale memoriei, în căutarea soluţiei perfecte de traducere a unei fraze oarecare. Nu a durat multă vreme pînă să-mi dau seama că, de fapt, pentru a lua note bune, nu era nevoie de atîta efort pentru a traduce într-un anumit fel ceea ce oricum înţelegeam din textul original şi că, atîta vreme cît dascălii şi colegii mei pricepeau despre ce era vorba în text şi puteam trece cu uşurinţă (uşurătate?) la comentarii, se putea traduce şi **altminteri**. Acest „altminteri" – sau, dacă vreţi, *altera mente* – era, de fapt, acea *lectio facilior* a actului de „traducere", care face ca şi astăzi, parcă mai mult decît oricînd, să apară volume întregi de traduceri din greacă şi din latină într-un timp record, pe cînd eu şi alţi colegi de breaslă abia izbutim să publicăm cîte o traducere modestă, de mici dimensiuni, la intervale de timp atît de mari, încît atrag după sine zîmbetul ironic şi disprețuitor al producătorilor de masă. Cu toate acestea şi cu toată invidia care – iată! – mă urmăreşte pînă astăzi, am rămas duşman neîmpăcat al acelui „altminteri", pe care, din raţiuni academice, îl putem numi, în continuare, „parafraza în contextul traducerii". Înainte să purcedem la o precizare terminologică de tip ştiinţific a parafrazei, vom spune simplu că ea reprezintă, în fond, calea cea mai facilă pentru a ieşi din aporia sau aporiile în care traducătorii se regăsesc adesea.

Chiar dacă ieşim puţin în afara sferei academice, aş atrage atenţia asupra similitudinii între traducerea parafrastică, despre care vorbim astăzi, şi acel banc, în care un agent al poliţiei rutiere nota în procesul verbal al unui accident de maşină componentele unui autovehicul, risipite în cele patru zări, în urma coliziunii cu un alt autovehicul: „una bucată portieră, dreapta – în şanţ"; înaintează doi paşi, după care: „una bucată oglindă retrovizoare – în şanţ". Mai merge trei metri şi dă peste un volan, de data aceasta nu în şanţ, ci pe carosabil. Poliţistul încearcă să noteze: „una bucată volan – pe… cadrosabil"; ceva nu-i sună bine: nu-i place; taie şi scrie din nou: „una bucată volan – pe… cadranosabil"; iarăşi i se pare suspect şi iarăşi taie… Şi, după cîteva încercări nereuşite, în care se juca cu silabe adăugate sau sustrase cuvîntului „carosabil", pe care nu-l învăţase cum se cuvine, se enervează, dă cu piciorul în volan, făcîndu-l să aterizeze direct în şanţ, şi scrie liniştit şi cu un zîmbet de satisfacţie pentru soluţia găsită: „una bucată volan – în şanţ".

* Conferinţă susţinută în cadrul celei de-a doua ediţii a Colocviului Ştiinţific Internaţional „Filologia modernă. Realizări şi perspective în context european", organizat de Academia de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, 7-9 mai 2008.

BDD-A25994 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:50 UTC)

Această manieră de a rezolva o problemă – *lectio* sau *actio facilior* – se întîlneşte adesea şi atunci cînd un traducător sau altul „colaborează" cu autorul, tălmăcindu-i sau răstălmăcindu-i gîndurile sau cuvintele, pentru că, gîndeşte – şi adesea mărturiseşte – traducătorul, „important este să redai ideea". Aceasta se întîmplă mai ales cînd textul sursă este dificil de înţeles sau cînd, chiar dacă este limpede ce vrea să spună autorul, limba ţintă este sau pare (!) prea săracă pentru a-i oferi traducătorului şi, în cele din urmă, receptorului de text (cititorului, în general) transpunerea exactă a textului original.[1] Această mentalitate porneşte de la o premisă eronată, aceea a intraductibilului, despre care voi vorbi mai pe îndelete în cele ce urmează.

2. **Problema intraductibilităţii**

Întîi de toate, am convingerea că procesul de traducere implică *a priori* pierderi [1, p. 253]. Cu toate acestea, vă rog să-mi îngăduiţi să amintesc splendida formulă a lui Ion Heliade Rădulescu, care spunea că traducerile aduc „foloase generale în paguba nimănui" [1, p. 39]. Cu prima parte a afirmaţiei sînt întru totul de acord, dar faţă de a doua parte îmi exprim rezerva, ba chiar dezacordul, dat fiind că traducerea (în sensul caragialesc al termenului) a unui mesaj original se dezvoltă într-o „barbarie a interpretării", ca să-mi însuşesc formula din titlul prelegerii domnului profesor Nicolae Râmbu, şi poate duce la tot felul de conflicte, ba chiar crime în numele unei idei, aşa cum sublinia tot Domnia Sa în *Reflecţiile* pe marginea *hermeneuticii lui Schleiermacher*.[2] În sprijinul acestei idei, aduc şi mărturia doamnei Magda Jeanrenaud, care a semnalat pagubele diplomatice imense pe care le-a adus abuzul de interpretare (în fapt, erori de traducere) a afirmaţiilor lui Jacques Chirac cu privire la poziţia României faţă de recenta intervenţie militară a Alianţei Euro-atlantice în Irak [2, p. 337-373].

Ca să revenim la chestiunea intraductibilităţii: s-a răspîndit ideea că expresiile idiomatice nu pot fi traduse într-o altă limbă şi că ele trebuie redate printr-o parafrază. În realitate, „structurile de tip idiomatic se află peste tot în limbă, însă ele nu devin evidente, nu sar în ochi, decît prin intermediul traducerii. Idiomatismul nu există în sine, ci doar în comparaţie cu alte idiomuri, prin diferenţă" [3, p. 72]. Aceasta cu atît mai mult cu cît, „dacă examinăm idiomatismul din afara perspectivei contrastive, devine dificil să îi conferim un alt statut lingvistic decît cel al oricărui semn lingvistic, în măsura în care acesta se regăseşte, o dată mai mult, la nivelul arbitrarului" [1, p. 72-73]. Ne interesează această perspectivă asupra intraductibilităţii expresiilor idiomatice, pentru că dificultatea nu se află la nivelul traducerii echivalenţelor „unu la unu", unde lucrurile nu sînt atît de complicate, ci la nivelul combinaţiilor de cuvinte. Într-adevăr, în actul traducerii contează foarte mult, mai ales pentru limba română, nu atît soluţiile lexicale unice, pe care le oferă un dicţionar bun, cît măiestria traducătorului în a pune laolaltă cuvintele, prin „măiestrie" înţelegînd har şi ştiinţă deopotrivă. Iar Magda Jeanrenaud vorbeşte despre existenţa în traductologie a unui „principiu al compensării" [1, p. 25], pe care l-am putea defini astfel: dacă, datorită contextului, în limba ţintă nu se poate folosi *in ipso loco* un termen echivalent al unui termen din limba sursă, traducerea poate compensa această lipsă fie prin substituire sinonimică, fie printr-o potrivire a altor cuvinte în măsură să redea mesajul exprimat de autor. Iar cu această precizare ne plasăm direct pe terenul parafrazei, despre care vom vorbi îndată.

Ca să închei cu acest spectru al intraductibilităţii, care, aşa cum scrie aceeaşi Magda Jeanrenaud, îi bîntuie dintotdeauna pe traducători, ca o fantomă [1, p. 30], mă voi ralia

[1] Ne vom limita, în expunere, la cîteva aspecte legate de parafrază şi / sau traducere în afara spaţiului poeziei, unde procesul de traducere este cu mult mai complex.

[2] Conferinţă susţinută în cadrul celei de-a doua ediţii a Colocviului Ştiinţific Internaţional „Filologia modernă. Realizări şi perspective în context european", organizat de Academia de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, 7-9 mai 2008.

BDD-A25994 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:50 UTC)

aceleiaşi opinii lansate sau cel puţin exprimate de Paul Ricoeur, şi anume că nu există niciun cuvînt sau expresie intraductibilă şi că orice cuvînt sau expresie, în calitatea pe care o au – de semn lingvistic – sînt perfect traductibile [1, p. 31-251]. Primul pas important în traducere este să înţelegi ceea ce a vrut să spună autorul, şi nu ceea ce ai fi vrut tu ca autorul să spună.

3. **Metoda *skopos* în traductologie**[3]

Din înţelegerea mesajului autorului de către traducător rezultă şi postulatul sau metoda *skopos* în traductologie. Aceasta urmăreşte, în esenţă, obţinerea unei reacţii identice din partea receptorului traducerii cu reacţia pe care acesta ar fi avut-o citind textul original. Dacă este vorba de o distanţă considerabilă nu numai între culturi, ci şi între generaţii – cum este cazul distanţei dintre latină şi română –, trebuie luată în calcul reacţia pe care ar fi avut-o cititorul textului original din imediata vecinătate cultural-temporală a autorului. Practic, mai ales în cazul textelor informative (cele cu specific filozofic, să zicem), „menite a transmite cu precădere un **anumit** conţinut, deciziile traducătorului vor fi dictate de imperativul transmiterii în integralitate a acestuia" [1, p. 254]. Adecvarea traducerii se va face deci comparativ nu cu textul de origine, ci cu *skopos*-ul acestuia, ceea ce duce la o **tensiune** între literalitate şi parafrază. Practic, riscul principal al metodei *skopos* este privilegierea sensului în detrimentul poeticii textului, a cărei păstrare în traducere, ştim bine, influenţează sau nu sensul însuşi. De aici, pot rezulta o sumă de distorsionări, printre care şi parafraza, care distrug configuraţia originară a mesajului auctorial.

4. **Precizări terminologice**

Ce înţelegem însă prin „parafrază"? Conform *Dicţionarului de Ştiinţe ale Limbii* [4], „parafraza" este „o operaţie metalingvistică sau lingvistică realizată prin producerea unei unităţi discursive semantic echivalentă cu altă unitate produsă anterior". Printre exemplele date de *Dicţionar* se numără şi „definiţiile lexicografice", „cuvîntul-intrare" al unui articol de dicţionar fiind alcătuit din una sau mai multe parafraze. Acelaşi *Dicţionar* recunoaşte însă lipsa unor criterii precise şi consecvente pentru stabilirea gradului de sinonimie sau de echivalenţă dintre două enunţuri. Tocmai lipsa unor astfel de criterii face şi mai dificil demersul de a stabili limitele parafrazei în actul de traducere, sau, dacă vreţi, opţiunea traducătorului pentru parafrazare, sau menţinerea între limitele literalităţii.

În traductologie, parafraza se opune, aşadar, literalităţii. Ne vom referi deci la parafrază ca la acel procedeu prin care traducătorul, negăsind în limba ţintă o soluţie echivalentă pentru un termen sau pentru o sintagmă, optează pentru redarea mesajului auctorial „cu propriile lui cuvinte". Procedeul se aseamănă, păstrînd proporţiile, cu acele exerciţii de la lecţiile de comunicare din învăţămîntul primar, la care elevii sînt invitaţi să redea prin „alte cuvinte" informaţia conţinută într-un fragment de text oarecare. Aşadar, parafraza, dacă ar fi să ne limităm la textele narative, ar putea fi numită şi „repovestire". Un exemplu la îndemîna tuturor ar fi transpunerea în proză a *Eneidei* (de către E. Lovinescu).[4]

5. **Avantajele şi riscurile parafrazei**

Desigur, cînd am vorbit mai devreme despre problema intraductibilităţii şi despre metoda *skopos*, am sugerat sau chiar am subliniat unele dintre neajunsurile parafrazei,

[3] În afară de Magda Jeanrenaud, care face referire la metoda *skopos* în multiple locuri ale lucrării citate, relevant pentru traductologia românească este şi studiul domnului Călin Rotaru, „Proiectul SBIR de traducere a Noului Testament şi o serie de consideraţii asupra lui din perspectiva metodei *skopos*", în *Studii Teologice* (Bucureşti), seria a III-a, nr. 2 (aprilie-iunie 2006), p. 100-126.

[4] În contrast, vezi traducerea în hexametri realizată de Dan Sluşanschi: Virgil, *Aeneis*, Bucureşti, 2000.

BDD-A25994 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:50 UTC)

declarîndu-mă chiar un duşman înverşunat al acestui procedeu. Totuşi, trebuie spus lămurit că parafraza poate fi un instrument al traducătorului, dar cu două condiţii *sine quabus non*: 1) traducătorul să fi epuizat orice soluţie lexicală şi stilistică de echivalare în limba ţintă, fie şi aproximată, a secvenţelor din textul original; 2) acelaşi traducător să explice în note care ar fi fost traducerea literală şi, eventual, să şi explice de ce a adoptat soluţia parafrazei.

De bună seamă, există şi un tip de parafrază, pe care aş numi-o „şcolărească", în care echivalarea nu se regăseşte la nivelul unităţilor lexicale, ci la cel al structurilor morfo-sintactice. De exemplu, acelaşi *Dicţionar de Ştiinţe ale Limbii* afirmă că o construcţie activă, precum „Elevul citeşte cartea", reprezintă o parafrază a construcţiei pasive „Cartea este citită de elev".

Acest tip de echivalare, care nu mai necesită justificări în aparatul notelor de subsol, este mai mult decît recomandată în traducerea din limba latină în limba română a unor structuri precum cea a dativului posesiv:

Mihi est liber nu poate fi tradus prin „mie îmi este o carte", ci prin „eu am o carte", pentru că limbii române nu-i sînt specifice astfel de construcţii cu dativul şi verbul „a fi", cu excepţia unor idiomatisme, de tipul „mi-e foame", „mi-e sete", „somn", „lene" şi alte cîteva asemenea, unde totuşi ideea originară de posesie nu mai e prezentă în conştiinţa vorbitorilor.

Dar, aşa cum am sugerat deja, parafraza poate fi şi nocivă, în oricare din următoarele două direcţii: fie ni-l prezintă pe autor sau mesajul lui lipsit de savoarea pe care o dădea bine-rînduita şi, adesea, trudita potrivire a cuvintelor din original, fie îl distorsionează de-a dreptul, făcîndu-l pe cititor, prin abuzul de interpretare, să „sugă laptele înveninat al unei mame străine", aşa cum se exprimau, în perioada interbelică, doi corifei ai traducerii textului patristic.[5]

6. **Exemple de folosire corectă / incorectă a parafrazei**

Pentru ca lucrurile să fie mai limpezi, am adus în sprijinul afirmaţiilor mele două exemple de parafrazare:

În cuvîntul premergător *Comentariului la cartea proorocului Iona*, Fericitul Ieronim spune despre Iisus Hristos:

Loquitur ergo ad Iudaeos ***sui sermonis incredulos***.[6]

Aici se impune parafraza în traducere, şi anume: „Astfel, grăieşte către Iudeii **care n-au crezut în cuvîntul Lui"**, pentru că o echivalenţă prin „grăieşte către Iudeii neîncrezători în cuvîntul Lui" aduce cu sine un deficit major de înţeles. Verbul *credere* capătă în latina creştină valenţe aparte: plusul semantic aduce cu sine ideea de **închinare** şi chiar **urmare** (în sensul lui *imitatio Christi*), iar un derivat precum *incredulus* este încărcat de un sens teologic pe care latina clasică nu avea cum să-l intuiască, necum să-l surprindă. În acest punct, limba română este prea săracă pentru a-i pune la dispoziţie traducătorului şi, în cele din urmă, receptorului de text, un termen precis, care să-l traducă pe *incredulus*, ba mai mult, dacă traducătorul ar folosi echivalenţa prin „neîncrezător", dată de dicţionar,[7] sensul textului ar fi deviat către o zonă străină, în sfera semantică a cuvîntului „dubiu", „neîncredere", ba chiar „suspiciune".

[5] Cf. cuvântul introductiv al pr. Dumitru Fecioru şi pr. dr. Olimp Căciulă la Colecţia „Izvoarele Ortodoxiei", în Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. de Dumitru Fecioru, col. „Izvoarele Ortodoxiei", nr. 1, Bucureşti, Editura Librăriei Teologice, 1938, p. VI. *Vîdi apud* pr. Daniel Benga, *Metodologia cercetării ştiinţifice în teologia istorică*, Bucureşti, Editura Sophia, 2005, p. 114.

[6] Vezi „Prologul" *Comentariului Fer. Ieronim la cartea profetului Iona* (*Commentarium in Ionam*): Jérôme, *Commentaire sur Jonas*, introduction, texte critique, traduction et commentaire par Yves-Marie Duval, Sources Chrétiennes, Paris, 1985.

[7] Vezi, de exemplu, Gh. Guţu, *Dicţionar latin-român*. – Bucureşti, 1983.

BDD-A25994 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:50 UTC)

În paranteză fie spus, româna veche dispune totuşi de termenul „necredincios” cu sensul pe care îl are *incredulus* din textul prefeţei Fericitului Ieronim, în sintagme utilizînd dativul: „necredincios lui Dumnezeu este”, ceea ce înseamnă: „n-a crezut în Dumnezeu”, fără să se alunece în sfera discuţiei despre **fidelitate** versus **infidelitate**.

Aceeaşi secvenţă a fost tradusă şi prin parafraza „Iudeii care nu-I cred vorba”,[8] o parafrază nereuşită însă, tocmai pentru că nu ţine cont de mesajul autorului. Parafrazarea corectă ar fi deci: „Iudeii care n-au crezut în cuvîntul Lui”.

Iată şi un exemplu de parafrază inacceptabilă, pe care o găsim într-o traducere românească din anul 2000 la scrierea istorică a lui Lactantius, *De mortibus persecutorum*,[9] acolo unde autorul descrie un presupus dialog între persecutorul Maximianus Galerius şi socrul său, Diocleţian, cu puţin înainte de declanşarea prigoanei dintre anii 303 şi 313. La un moment dat, Diocleţian întreabă:

Quid opus est consilio (tradus prin „la ce bun o consfătuire”), *cum sit necesse illis duobus placere quidquid nos fecerimus?* (18,8).

Traducătorul preferă să „colaboreze” cu Lactantius şi să traducă sintagma *necesse sit* prin „este de la sine înţeles”, acolo unde se impunea folosirea, în traducere, a verbului de necesitate „trebuie”. Fraza este „ajutată” şi cu alte înfloriturii similare, continuînd în traducere: „[este de la sine înţeles] ca şi ceilalţi doi să aprobe tot ceea ce noi am reglementat”.

7. **Problema traducerii textului sacru**

Această problemă depăşeşte, prin complexitate, orice alt aspect al traductologiei. Întîi de toate, trebuie precizat ce înseamnă „text sacru”. Pentru un luteran, probabil, textul sacru este Scriptura şi atît (*sola Scriptura*). Pentru un musulman, textul sacru va fi *Coranul*. Pentru un creştin ortodox, textul sacru, ca text inspirat, este Sfînta Scriptură, la care se adaugă scrierile Sfinţilor Părinţi şi, ca o categorie aparte, textele liturgice. După cum se ştie, în viziunea teologiei ortodoxe, cele trei tipuri de texte consună şi exprimă o viziune unitară, constituind, totodată, şi baza ecleziologiei răsăritene.

Din punct de vedere traductologic, orice text filozofic – iar textele sacre pot fi încadrate în această categorie – comportă o doză de incertitudine semantică la nivelul terminologiei, pentru că fiecare filozof este şi un creator de terminologie, dacă nu cumva chiar creator de termeni [1, p. 260]. Filozoful-creator face apel, desigur, la un arsenal terminologic existent, dar nimic nu ne spune dacă îl va folosi ca şi pînă la el, în loc să confere anumitor termeni o amprentă personală. În plus, textele teologice creştine, în care cuvîntul este definit aparte (într-un fel anti-saussurian) ca fiind de maximă importanţă pentru existenţa însăşi (să ne amintim că, la iudei, numele se confundă cu persoana; vezi şi invocarea numelui lui Dumnezeu) se caracterizează printr-o exaltare a puterii cuvîntului, ca fiind de inspiraţie divină.

Tocmai de aceea, forma cuvîntului nu mai pare atît de departe de conţinutul exprimat ca în teoria arbitrariului semnului lingvistic, cu atît mai mult cu cît, aşa cum se exprima un mare profesor de teologie biblică, „vorbirea despre adevăr nu este totuna cu adevărul”, iar „forma nu epuizează conţinutul […] pentru că nu poate oferi decît parţial cunoaşterea”.

[8] Este varianta de dinaintea publicării, aparţinând lui Dan Batovici, variantă pe care am corectat-o, în calitate de îngrijitor de ediţie al volumului Ieronim, *Comentariu la cartea profetului Iona*, traducere din limba latină şi note de Dan Batovici. – Bucureşti, 2004.

[9] Lactantius, *De mortibus persecutorum* (*Despre morţile persecutorilor*), traducere, studiu introductiv, note şi comentarii de Arieşan T. Claudiu, Timişoara, 2000, cap. XVIII, 8 (p. 126-127).

BDD-A25994 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:50 UTC)

Această perspectivă poate genera două atitudini contrare: fie literalitate maximă, chiar cu riscul obscurității,[10] fie libertate creatoare, în sensul dezvoltării unei teologii dinamice cu fiecare text tradus, în care parafraza nu mai este o excepție, ci regula de bază a traducerii.

Dar aceasta este deja o zonă din care ştiința traducerii se trage îndărăt, făcînd loc hermeneuticii, şi nu oricărei hermeneutici, ci uneia care se ridică deasupra unui set de legi sau principii limitative, numită în teologie şi „ermineutica Duhului".

În ceea ce priveşte strict obiectul studiului de față, voi da un singur exemplu (de data aceasta folosindu-mă de limba greacă) în care parafraza devine un abuz, chiar din punct de vedere teologic. Un coleg şi bun prieten, biblist de meserie, a făcut o investigație teologică asupra expresiei greceşti euvdokei/n + evn + dativul [5, p. 7-23], pornind de la celebrul verset:

Ou-to, j evstin o` ui`o, j mou o` avgaphto, j evn w-| euvdo, khsa\ auvtou/ avkou, ete (Mt. 17,5), pe care traducerile româneşti îl redau prin: „Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit". Sabin Preda a ajuns la concluzia că, de fiecare dată cînd Dumnezeu-Tatăl binevoieşte (euvdokei/), El Îşi trimite Duhul asupra Cuiva. În cazul versetului de față, Tatăl Îl trimite pe Duhul Sfînt să coboare asupra Fiului, la Botezul de la Iordan. Traducerile în limba română au preferat, pentru redarea verbului euvdokei/n, verbul „a binevoi", de bună seamă un calc semantic ale cărui semnificații teologice n-au fost absorbite de limba vorbitorului obişnuit. Sabin Preda propune, pentru această secvență, „variante de traducere teologică a textului, care să exprime mai clar acțiunea verbului *eudokein en* […] în genul *în Care Îmi pun Duhul*, *în Care voiesc să Îmi pun Duhul*" [5, p. 17]. Or, cu toate că explicația teologică a autorului este mai mult decît convingătoare, ea nu trebuie expusă în traducerea propriu-zisă, ci poate fi lăsată în aparatul notelor de subsol. De altminteri, autorul însuşi vorbeşte despre „o a doua poziție" care „pledează […] pentru o expresie poate mai puțin clară, poate chiar un calc, pe care cititorii îl înțeleg oarecum, nu neapărat la nivel logic, dar mai ales intuitiv" [5, p. 23].

Principiul limitativ pe care aş vrea să-l adaug celorlalte principii ale traducerii este cel al **verificării prin retroversiune**: dacă un fragment de text tradus dintr-o limbă A într-o limbă B este retradus în limba A, atunci diferențele dintre textul original şi retroversiune trebuie să fie nesemnificative sau chiar inexistente.

8. **Concluzie**

Ajungînd la capătul celor afirmate şi chiar subliniate, îmi exprim, în final, convingerea că parafraza constituie un instrument pentru traducător, dar un instrument pe care trebuie să-l folosească foarte rar şi cu mare precauție, compensînd „răul" pricinuit printr-o intervenție în subsolul paginii cu o notă explicativă.

În fine, pentru ca abuzul de parafraze să nu mai aibă loc, el trebuie denunțat. În paralel cu acest denunț, spațiul românesc are nevoie de o şcoală sau măcar de un curent. Dascăli avem sau încă avem, dar structurile sînt slăbite, în primul rînd de tentația numită *lectio facilior*, acolo unde domneşte puterea lui „altminteri".

Summary: Translation or paraphrase? Transposing meanings from a source-language (*e.g.* Latin) into a target-language (*e.g.* Romanian)

The aim of this paper is to emphasize the limits of the paraphrase in translation. The paraphrase, as a possible lexical solution, should be avoided in translating a text, as long as the target-language disposes of a lexical equivalent for the term or expression from the

[10] Aici trebuie remarcată sfiala traducătorilor vechi ai Bibliei în limba română, generând locuri obscure, îngăduite şi poate încurajate de un fel de compensare a interpretării (– trăirii) în spațiul liturgic.

BDD-A25994 © 2008 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:50 UTC)

source-language, even if it is more or less obscure. The temptation of those who translate a text is to explain, to retell „by his own words" the message of the author, or even to adorn the original text, rather than to translate it, by keeping in text the semantic and / or stylistic features of the original. Thus, the translator could become a good „collaborator" of the author, by „helping" him in recreating the original „draft". In contrast, a good translator always uses paraphrase with precaution, by annotating the passage and explaining why the literal translation cannot be a solution for that or another term or syntagma.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Magda Jeanrenaud, *Universaliile traducerii*. *Studii de traductologie*, Iaşi, 2006, p. 253.

2. Magda Jeanrenaud, „Despre «sufletul» traducerii", în *op*. *cit*.

3. Maurice Pergnier, *Les fondements socio-linguistiques de la traduction*, Presses Universitaires de Lilles, 1993, p. 56, *apud* M. Jeanrenaud, *op*. *cit*.

4. Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicţionar de Ştiinţe ale Limbii*, Bucureşti, 2001.

5. Sabin Preda, *Pentru o traducere teologică a lui* ***eudokein en***, în *Studii Teologice* (Bucureşti), seria a III-a, nr. 3 (iulie-septembrie 2006).

BDD-A25994 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:50 UTC)